Presentatie 21 september 2019

Mijn naam is Alwin Dam en ik ben sinds juni 2019 als officier van justitie onderdeel van het team MH17 van het Openbaar Ministerie (OM). Mijn speciale taak is de zorg en aandacht voor u als nabestaanden. Dit geldt voor zowel de Nederlandse als de buitenlandse nabestaanden. Ik werk hierbij nauw samen met de coördinerend familierechercheurs Sylvia van Braak en Theo Vermeulen en Victor Jammers van Slachtofferhulp Nederland.

Vandaag zal er veel informatie op u afkomen. En toch betreft dit slechts de hoofdlijnen. Informatie die mogelijk zakelijk, saai en koel op u kan overkomen. Mogelijk is dit voor u een lastige dag, omdat u ook vandaag weer, geconfronteerd wordt met de gevolgen van de afschuwelijke gebeurtenis op 17 juli 2014. Toch is het belangrijk dat we deze informatie met u delen. Het gaat immers om het strafproces tegen verdachten die beschuldigd worden van betrokkenheid bij het neerhalen van de MH17. Het is belangrijk dat u weet hoe dit proces loopt en wat uw rechten in dit proces zijn.

Ik zei al dat het veel informatie is. Deze informatie staat allemaal op papier en krijgt u vanavond toegezonden. Ik ga vanochtend niet alles aan u voorlezen. Dat zou teveel zijn. Ik zal deze notitie in ongeveer een half uur met u doornemen. Daarnaast krijgt u vanavond ook een filmpje met een korte samenvatting van uw rechten.

Zoals eerder gezegd kunt u vanmiddag na de presentaties aan mij alle juridische vragen over dit proces en uw rechten stellen. Ik zal deze zo goed mogelijk beantwoorden en er anders voor zorgen dat u zo snel mogelijk een antwoord krijgt.

Laat ik beginnen met het maken van een paar algemene opmerkingen over het strafproces:

1) In de Nederlandse wet is goed vastgelegd hoe een strafproces moet plaatsvinden. Dit geldt dus ook voor het MH17 proces, ook al is het een voor Nederlandse begrippen unieke strafzaak. Het is een gecompliceerde en veelomvattende zaak, die misschien wel heel lang gaat duren. De strafzaak kent veel onzekerheden, bijvoorbeeld of er wel of geen verdachten of advocaten komen. Misschien moet er nog meer onderzoek plaatsvinden.
   Dat maakt het lastig te voorspellen hoe de strafzaak verloopt maar toch zijn de uitgangspunten helder.

2) De zitting is openbaar. Op deze manier kan iedereen goed volgen wat er precies gebeurt. Wanneer de zitting éénmaal begonnen is, dan is het de rechtbank die uiteindelijk over allerlei kwesties beslist. De rechtbank zal wel regelmatig om het standpunt van het OM en – indien aanwezig- de verdediging vragen. Ook als het om onderwerpen gaat die u als nabestaanden en uw advocaten aangaan, zoals bijvoorbeeld het spreekrecht. De rechtbank zal, nadat zij de standpunten heeft gehoord, uiteindelijk de beslissing nemen over alle vragen die op de zitting naar voren kunnen komen. De rechtbank komt ook pas tijdens de zitting echt in beeld en houdt zich tot die tijd op de achtergrond. Wanneer de rechtbank bijvoorbeeld wel eerder in gesprek zou gaan met nabestaanden, dan kan dat tot de schijn van partijdigheid leiden. Een advocaat zou daarover kunnen klagen en dat kan verstrekkende gevolgen hebben. In het ergste geval kan een advocaat vragen om een wisseling van de rechters. In de wet heet dit dan dat de advocaat de zittende rechters wraakt, omdat hij vindt dat die niet meer onpartijdig zijn. Dit zou zeer onwenselijk zijn, alleen al omdat het zou kunnen leiden tot enorme vertraging van het proces.

3) De planning in het proces MH17 is gecompliceerd omdat er zoveel factoren zijn die het verloop kunnen beïnvloeden. Het OM streeft ernaar U als nabestaanden steeds zo vroeg en goed mogelijk te informeren over wat er op welke dagen behandeld zal worden. De planning in grote strafzaken is vaak ruim van opzet, zodat er ruimte is om onverwachte zaken te kunnen behandelen en voor te bereiden. Daarom zie je ook vaak dat er per week circa 3-4 zittingsdagen zijn ingepland met bepaalde onderwerpen, zodat er eventueel op dag 4 of 5 nog extra onderwerpen behandeld kunnen worden.

Hoe zal in hoofdlijnen nu het proces MH17 verlopen?

De start van het proces
Het proces is eigenlijk al begonnen, met de aankondiging van het uitbrengen van de dagvaarding door de Officier van Justitie (ovj).
In de dagvaarding zullen de beschuldigingen aan de verdachten staan en de datum en het tijdstip waarop zij waar aanwezig moeten zijn.
In deze zaak zal de zitting beginnen op 9 maart 2020 om 10.00 uur in het Justitieel Complex op Schiphol (JCS). De beschuldiging luidt: het neerhalen van vlucht MH17 en de moord op 298 mensen.

Is de dagvaarding goed betekend, goed uitgereikt?
In de Nederlandse wet is precies vastgelegd hoe je een dagvaarding aan een verdachte moet uitreiken, in juridische taal: 'betekenen'. De verdachte moet weten wat de beschuldiging is en waar en wanneer de zitting plaatsvindt. Als er geen verdachte of advocaat aanwezig is, zal de rechtbank daarom eerst gaan bekijken of de dagvaarding correct is betekend. De rechtbank onderzoekt dan of het OM er alles aan gedaan heeft om ervoor te zorgen dat de verdachte op de hoogte van deze zitting is. Waar het om gaat is dat de rechtbank moet kunnen vaststellen of de verdachte er niet is omdat hij daar bewust voor gekozen heeft of omdat hij niet wist dat er een zitting was waarop hij werd verwacht. Pas als blijkt dat het om een bewuste keuze gaat kan de Rechtbank namelijk doorgaan met de zitting, zonder dat de verdachte daarbij aanwezig is.

Wie moeten er (naast de verdachten) nog meer zijn opgeroepen voor deze zitting?
- Als er advocaten van de verdachten bekend zijn, de advocaten
- De tolken voor het vertalen voor de verdachten en/of benadeelde partijen (indien nodig)
- De nabestaanden die op de hoogte willen worden gehouden
- De benadeelde partijen, dat zijn nabestaanden die een schadevergoedingsvordering willen indienen en hun advocaten (NB: een benadeelde partij hoeft niet te komen, maar het kan soms wel heel praktisch zijn om vragen te beantwoorden over de vordering tot schadevergoeding)

NB: dat betekent niet dat u ook die dag feitelijk op de zitting aanwezig moet zijn. Later in het proces zult u, indien van toepassing, een concrete uitnodiging met datum en tijdstip en locatie ontvangen.

Wie zijn er nog meer tijdens de zitting aanwezig?
Omdat het een complex onderzoek is en het proces een langere tijd gaat duren, zult u meerdere officieren van justitie op de zitting zien. Dat is normaal bij dit soort grote zaken.

Naast de rechters, zult u ook een of meerdere griffiers zien. Die maakt aantekeningen van alles dat op de zitting gebeurt.

Er zullen ook bodes aanwezig zijn tijdens de zitting. Zij zorgen voor de praktische ondersteuning op de zitting. Er is ook politie op de zitting aanwezig.

De zittingen van de rechtbank zijn openbaar. De kans is groot dat er veel journalisten zowel binnen als buiten de zittingszaal aanwezig zullen zijn. Ook andere belangstellenden zoals vertegenwoordigers van de JIT-landen of geïnteresseerde burgers kunnen worden toegelaten.
Ik kom later in mijn presentatie nog terug op de mogelijkheden die er zijn om het proces te volgen, maar ik kan nu alvast zeggen, dat het altijd mogelijk zal zijn om de zitting via een live-stream te volgen of bij te wonen. Tijdens de rondleiding op 28 september zult u in ieder geval al zien dat de ruimte in de rechtszaal voor deze grote zaak beperkt is.

Welke scenario's kunnen er op 9 maart 2020 gaan spelen?

Scenario 1: Verdachten zijn niet verschenen.

De rechtbank zal in dit scenario eerst moeten bekijken of de verdachten wel op de juiste manier zijn opgeroepen. Als dat niet correct is gebeurd, kan de zitting niet doorgaan, omdat de rechtbank niet kan vaststellen dat de verdachten er bewust voor hebben gekozen heeft om niet aanwezig te zijn. Het OM krijgt een nieuwe kans om de dagvaarding uit te reiken. Het proces zal dan op een later tijdstip verder gaan.

Als het oproepen van de verdachten wel correct is gebeurd, dan kan de rechtbank beslissen om de zaak verder zonder de aanwezigheid van de verdachten te behandelen. Dat heet een proces bij verstek. Dit is in kleinere zaken vrij normaal, in grotere zaken gebeurt dit niet vaak.
Uiteraard is het ook mogelijk dat er bijvoorbeeld één van de verdachten aanwezig is en anderen ervoor kiezen om niet te komen. Het gaat nu te ver om al deze verschillende mogelijkheden met u te bespreken. Uiteindelijk zal de rechtbank over de voortgang van het proces, na advisering door het OM, een beslissing nemen.

Wat is in dit scenario 1 (de verdachten zijn niet verschenen) de meest waarschijnlijke volgorde van het proces?

Een regiezitting

Wanneer er op 9 maart 2020 wordt gestart, dan zullen deze eerste dagen een regiezitting zijn. Een regiezitting is een zitting die wordt gehouden ter voorbereiding op de inhoudelijke zitting. Het gaat dan dus niet om de inhoud.
De verwachting is dat de officieren van justitie de tenlastelegging -dat zijn de beschuldigingen tegen de verdachten- gaan voorlezen en ook uitleggen waarom ze voor deze beschuldigingen hebben gekozen.
Ook zal een aantal formele rechtsvragen worden behandeld, zoals bijvoorbeeld of het OM alles heeft gedaan om de verdachte goed op te roepen.
De twee weken die nu gepland zijn in maart zullen mogelijk geheel opgaan aan dit soort inventariserende werkzaamheden. Welke dagen dit exact in maart zullen zijn, dat zal nog bekend worden gemaakt. Als op de regiezitting wordt geconcludeerd dat al het onderzoek is afgerond en de zaak klaar is voor een inhoudelijke behandeling, dan wordt ook al besproken wanneer de inhoudelijke behandeling gaat plaatsvinden.

De behandeling van het dossier

In een periode daarna, die nog door de rechtbank gepland wordt, gaat naar verwachting het volgende gebeuren: het procesdossier wordt behandeld op de zitting. Het complete dossier zal worden doorgenomen. In Nederland worden strafzaken voornamelijk behandeld aan de hand van officiële schriftelijke stukken. Het kan ook zijn dat de rechtbank nog getuigen of deskundigen wil ondervragen over hun verklaringen.

De rechtbank zal formeel het dossier bespreken. Het OM zal daarnaast ook op andere wijze de onderzoeksbevindingen presenteren Dit kan mondeling, maar mogelijk ook met behulp van animaties, foto's, video's, geluidsfragmenten etc. Deze presentaties en visualisaties zijn bedoeld om complexe materie duidelijker naar voren te brengen.

Het kunnen hele technische en ingewikkelde presentaties en discussies worden over bijvoorbeeld het vliegtuig of de BUK-raket of bepaalde afgeluisterde gesprekken.

Maar het kan ook heel persoonlijk en mogelijk ingrijpend voor u als nabestaanden worden, indien het gaat over de identificatie, repatriëring en andere bevindingen over de slachtoffers.

De rechtbank kan, indien zij dat nodig vindt, uit zichzelf, opdracht geven tot extra onderzoek. Bijvoorbeeld om getuigen te horen op zitting of een deskundige voor de zitting op te roepen die nadere toelichting kan geven op een bepaald onderdeel. Ook kan de rechtbank nader technisch onderzoek uit laten voeren.

Op enig moment, het is op dit moment nog onduidelijk wanneer dat is, zal de rechtbank besluiten dat het dossier voldoende is doorgenomen en dat alle feiten zijn besproken op de openbare zitting. Daarmee is de discussie over de feiten beëindigd.

Aandacht voor de persoon van de verdachten.
Nadat alle feiten zijn besproken, zal de rechtbank aandacht besteden aan de verdachten, ook al zijn ze niet aanwezig. Wat zijn dat voor personen? Wat is hun achtergrond? Hebben ze een strafblad? Kortom: alles dat over de verdachten belangrijk is voor de rechtbank en het OM komt aan de orde. De rechtbank en het OM kunnen zich ook op basis van open bronnen, bijvoorbeeld internet, of op basis van wat zich in het procesdossier bevindt een beeld van de verdachten vormen. De reden waarom er zoveel aandacht aan de persoon van de verdachten wordt besteed, is omdat de strafmaat in Nederland bepaald wordt door én de ernst van de feiten én de persoon van de verdachten.

De vorderingen van de benadeelde partijen.
Als er door u, nabestaanden, vorderingen tot schadevergoeding zijn ingediend dan bent u formeel 'benadeelde partij' in het proces. Uw verzoek om schadevergoeding heet 'een vordering benadeelde partij'. Uw ingediende vorderingen worden op de zitting behandeld. Als benadeelde partij mag u dan in de zittingszaal aanwezig zijn tijdens de behandeling. De rechtbank zal de vorderingen bespreken en indien nodig vragen gaan stellen aan de benadeelde partijen. Ook de officier van justitie kan nog vragen stellen.

Wanneer u een vordering indient dan zal ook vaak gevraagd worden om aan de verdachten een "schadevergoedingsmaatregel" op te leggen. De verdachte moet dan, als hij veroordeeld is, de vergoeding aan de Nederlandse Staat betalen. Zo wordt u als nabestaanden niet belast met het innen van het bedrag dat de veroordeelde aan u moet betalen, maar neemt de Staat dit van u over.

Het spreekrecht
De spreekgerechtigden zullen van de rechtbank tijd krijgen om op de openbare zitting te vertellen wat er sinds 17 juli 2014 in hun leven is veranderd, als gevolg van het verlies van hun geliefden door het neerhalen van de MH17. Later kom ik nog uitgebreid op het spreekrecht terug en zal ik ook uitleggen wie het recht hebben om te spreken.

De rechtbank zou er ook voor kunnen kiezen om eerst ruimte te geven aan het spreekrecht en daarna de vorderingen benadeelde partij op de zitting te behandelen.

Nadat de feiten en de persoon van de verdachten, de vorderingen van de benadeelde partijen en het spreekrecht aan de orde zijn geweest, is het de beurt aan de officieren van justitie voor het geven van hun visie op de zaak. Dat gebeurt in het requisitoir.

Het requisitoir
In het requisitoir geven de officieren van justitie aandacht aan het bewijs dat de beschuldiging onderbouwt. In deze zaak zal met name veel aandacht worden gegeven aan een reconstructie van de gebeurtenissen op en rond 17 juli 2014, op basis van de resultaten uit het strafrechtelijk onderzoek. De officieren van justitie gaan ook in op de ernst van de feiten, de persoon van de verdachten, de vorderingen van de benadeelde partijen, de impact van het gebeuren op de levens van de nabestaanden en komen uiteindelijk tot een strafeis.

Einde van de zitting en de uitspraak
De rechtbank sluit na het requisitoir de zitting en geeft aan wanneer zij uitspraak gaat doen. Volgens de wet staat daar 14 dagen voor, maar de verwachting is dat de rechtbank hier meer tijd voor zal gaan nemen.

<u>Scenario 2: verdachten en/of advocaat wel aanwezig</u>
Het kan ook zo zijn dat één of meer van de verdachten (met hun advocaat) wél aanwezig is.
Ook kunnen advocaten gemachtigd zijn door de verdachten om namens hen op te treden, zonder dat de verdachten aanwezig zijn. In deze beide gevallen is er sprake van een proces op tegenspraak: ofwel de verdachte is met zijn advocaat aanwezig, ofwel de advocaat is gemachtigd om namens de verdachte op te treden; “tegen te spreken”.
In hoofdlijnen gaat het proces dan net zoals ik hiervoor heb verteld.
Wel is het zo dat de aanwezigheid van de verdachten en/of advocaat, een verandering van de planning in het proces gaat betekenen.

Wanneer één of meer verdachten zijn verschenen dan zal allereerst door de rechtbank op verzoek van de officier van justitie besloten moeten worden of hij tijdens het proces gevangen wordt genomen. Kortgezegd: of de verdachten het proces in de gevangenis moeten afwachten.

Daarnaast is er ruimte voor zogenaamde ‘preliminaire verweren’. Dat zijn juridische vragen die voorafgaand aan een zitting moeten worden beantwoord, als de verdediging dat wil.

De verdachten mogen zich, en zo past dat ook in de Nederlandse wetgeving, zo goed mogelijk verdedigen tegen de beschuldigingen en gebruik maken van de mogelijkheden die de wet hen biedt. Wat zou dit onder andere kunnen betekenen?

A) Zij kunnen een verzoek doen om de zaak aan te houden, dat wil zeggen: uitstellen, omdat:
- de advocaten/verdachten niet genoeg tijd hebben gehad het dossier te lezen of met elkaar te bespreken
- zij vinden dat er nog getuigen of deskundigen moeten worden gehoord
- zij vinden dat er extra onderzoek moet plaatsvinden
- andere diverse redenen

B) Zij kunnen een verzoek doen om het Openbaar Ministerie niet ontvankelijk te verklaren; bijvoorbeeld omdat zij vinden dat het Nederlandse OM het vervolgingsrecht verspeeld heeft, vanwege schending van bepaalde spelregels.

C) Zij kunnen een verzoek doen tot wraking. Dit betekent dat de verdediging vindt dat de rechtbank niet in staat is om de zaak eerlijk te behandelen, bijvoorbeeld omdat de rechtbank volgens de advocaten partijdig zou zijn.

Reacties en besluiten op deze verzoeken van de verdediging
De rechtbank zal het OM iedere keer de gelegenheid geven om op al deze verzoeken van de verdediging te reageren.
Uiteindelijk zal de rechtbank op al deze verzoeken een beslissing nemen. Gelet op de mogelijke complexiteit van de verzoeken, zal de rechtbank hier de tijd voor nodig hebben. De rechtbank zal de zitting dan kunnen schorsen. Dit kan soms een paar uur duren, maar ook wel een dag.
Vervolgens moeten bij toewijzing de eventuele nadere onderzoekshandelingen uitgevoerd worden. Technisch onderzoek moet worden uitgezet, getuigen moeten worden opgezocht en gehoord en vooral als ze in het buitenland zijn zal dat tijd kosten.
De zitting zal dan op een later moment doorgaan, de rechtbank beslist wanneer dat is.

Ondervraging van de verdachten
Bij de behandeling van de feiten zal niet alleen het dossier worden doorgenomen, maar kunnen er nu ook door de officieren van justitie en de rechtbank vragen worden gesteld aan de verdachten. Ook de advocaat kan vragen stellen aan zijn cliënt. De verdachten hoeven op deze vragen niet te antwoorden, maar het kan wel zijn dat zij verklaringen gaan afleggen. In deze verklaringen kunnen voor u, nabestaanden, pijnlijke of ingrijpende elementen zitten.
Bij de ondervraging zal ook de persoon van de verdachten aan de orde komen. Ook hier geldt dat hij geen vragen hoeft te beantwoorden, maar dat als hij dat wel doet dit allerlei emoties bij u op kan roepen.

Vragen aan de benadeelde partijen en diegenen die gebruik maken van het spreekrecht
Bij de bespreking van de vordering van de benadeelde partij en toepassing van het spreekrecht, kunnen nu, behalve door de rechtbank en de officier van justitie, ook door de advocaat en verdachten aan u als benadeelde partij of spreekgerechtigde, vragen worden gesteld. Er wordt verwacht dat u daar antwoord op geeft, ook als u het bijvoorbeeld eigenlijk een onnodige vraag vindt of het antwoord erg moeilijk. Indien u een advocaat heeft, dan kan een advocaat u daarbij helpen.

Standpunten van de verdediging in het pleidooi
Nadat de officieren hun requisitoir hebben gehouden dat eindigt met de strafeis, is het de beurt aan de verdediging. De verdachten en de advocaat krijgen de gelegenheid om hun visie op de zaak te geven. De advocaat brengt zijn standpunten naar voren tijdens zijn pleidooi. Het kan zijn dat er in het pleidooi punten aan de orde komen waarmee u het als nabestaanden helemaal niet eens bent of punten die emoties bij u oproepen.

Reacties door het Openbaar Ministerie en de advocaat
De officieren van justitie zullen formeel op het pleidooi reageren. Die reactie wordt het repliek genoemd. Daarin geven de officieren van justitie hun visie op hetgeen door de advocaat naar voren is gebracht. De advocaat kan op het repliek reageren. Die reactie wordt dupliek genoemd.

Laatste woord aan de verdachten
De rechtbank geeft als de verdachten verschenen zijn, het zogenaamde “laatste woord” aan de verdachten. Hierin kunnen de verdachten alles nog zeggen dat zij willen.
Na het laatste woord, sluit de rechtbank de zitting en geeft aan dat zij gaat nadenken over de zaak en uiteindelijk met een beslissing zal gaan komen. Zoals gezegd, hier staat volgens de wet 14 dagen voor, maar de verwachting is, dat de rechtbank hier meer tijd voor zal gaan nemen.

De dag van de uitspraak in beide scenario's

Op de dag van de uitspraak, die in het openbaar plaatsvindt, hoeven de verdachten niet aanwezig te zijn. Een verdachte kan ervoor kiezen om wél aanwezig te zijn. De rechtbank zal uitgebreid haar beslissing toelichten en daarin reageren op hetgeen door alle partijen naar voren is gebracht. Ook zal zij aandacht besteden aan de vorderingen van de benadeelde partijen.

Volgens de wet moet de rechtbank in iedere strafzaak in ieder geval besluiten nemen over de volgende punten:

A) De bevoegdheid van de rechtbank (Mag deze rechtbank wel of niet over deze zaak oordelen?)
B) Ontvankelijkheid van het OM (Heeft het OM wel het recht om te vervolgen?)
C) een gedeeltelijke/gehele veroordeling (Is er gedeeltelijk of volledig bewijs?)
D) een volledige vrijspraak voor één of meer van de verdachte(n) (Er is onvoldoende bewijs)
E) geen, gehele of gedeeltelijke toekenning van de vorderingen benadeelde partij, met al dan niet oplegging van de schadevergoedingsmaatregel.

Wat gebeurt er na de uitspraak?

De rechtbank zal bij het doen van haar uitspraak aangeven dat er 14 dagen de tijd is om hoger beroep in te stellen bij het Gerechtshof. Dat kan gebeuren wanneer het OM of de verdachten, of beiden, het niet eens zijn met de uitspraak. Na het instellen van het hoger beroep, zal de zaak bij het Gerechtshof in zijn geheel opnieuw worden behandeld.
Als de verdachten op de hoogte waren van de zittingsdatum bij de Rechtbank, dan begint de termijn van 14 dagen direct na de uitspraak. Als de verdachten niet op de hoogte zijn van de zittingsdatum of het vonnis, dan moet het vonnis eerst nog worden betekend, bekend gemaakt, aan de verdachten. Na die betekening hebben de verdachten nog 14 dagen de tijd om Hoger Beroep in te stellen.

Als er geen hoger beroep wordt ingesteld wordt het vonnis definitief, onherroepelijk.

Wat gebeurt er als de zaak onherroepelijk wordt?

Dat betekent dat eventueel door de rechtbank opgelegde straffen ten uitvoer mogen worden gelegd. Als de verdachten op zitting zijn verschenen en in hechtenis zijn genomen en de rechtbank heeft de verdachten veroordeeld tot een gevangenisstraf, dan zal de hechtenis overgaan in die gevangenisstraf.

Wanneer de verdachten niet zijn verschenen dan blijven de internationale arrestatiebevelen van kracht totdat de verdachten, die dan veroordeelden heten, zijn aangehouden en de opgelegde straf kunnen ondergaan.
Ook zal aan de Russische Federatie en Oekraïne de uitspraak bekend worden gemaakt.

Wanneer er vorderingen van de benadeelde partijen zijn toegewezen en de schadevergoedingsmaatregel is opgelegd, dan zal er actie worden ondernomen om de vorderingen door de veroordeelden te laten betalen. Als de schadevergoedingsmaatregel wordt opgelegd neemt de Nederlandse Staat het innen van de vordering op zich. Als de veroordeelde het bedrag niet binnen 8 maanden heeft betaald, dan zal de Nederlandse Staat onder bepaalde voorwaarden het aan de benadeelde partij toegewezen bedrag uitbetalen.

Hoe lang gaat het gehele proces duren?
Dat is op dit moment onmogelijk om te zeggen. Zoals eerder gezegd is het afhankelijk van zeer veel factoren. We zien in het algemeen wel dat omvangrijke processen tegen meerdere verdachten, waarbij meerdere slachtoffers zijn gevallen vaak jaren kunnen duren bij een rechtbank. Het is goed om dit in het achterhoofd te houden, wanneer op 9 maart 2020 het proces begint.

Als u mij nu zou vragen aan hoeveel jaren we moeten denken, dan denk ik: het proces kan toch al gauw minimaal 1,5 tot 2 jaar duren. Mocht er vanuit de rechtbank, al dan niet op verzoek van de verdediging, nog besloten worden tot nader onderzoek dan kan het proces zomaar 2 tot 4 jaar duren. En daarna is er nog de mogelijkheid van hoger beroep.

Wij als Openbaar Ministerie zullen u gedurende dit gehele proces zo goed mogelijk op de hoogte houden van ontwikkelingen, planningen en andere bijzonderheden die kunnen plaatsvinden.

Hoe is de zitting te volgen?
Het ***volgen*** van de zittingen kan via de livestream die iedere zittingsdag aangeboden wordt via de website www.courtmh17.com. Uit de beschikbare beelden in de zaal wordt door een regisseur een beeld gekozen dat wordt uitgezonden. Iedereen kan de zitting op deze manier volgen. De zitting is ook in het Engels te volgen.

Om in gezamenlijkheid en afgeschermd de zittingen te kunnen ***bijwonen*** wordt voor de nabestaanden door het Ministerie van Justitie en Veiligheid een alternatieve locatie (NBC) verzorgd. Hier kunnen, net als op JCS, de beelden van de diverse camera's in de zaal worden bekeken. De beelden worden door de rechtbank gefaciliteerd. Medewerkers van OM, Slachtofferhulp Nederland en de rechtbank zijn aanwezig om waar nodig toelichting te geven.

Op minder drukke dagen kan overigens voor een andere afgeschermde locatie worden gekozen. Of dat zo is en welke locatie dat exact is, dat is op dit moment nog niet bekend. Dit zou bijvoorbeeld ook één van de zalen A, B of C kunnen zijn op het JCS. Eén van deze zalen is dan uitsluitend beschikbaar voor u als nabestaanden.

Ten slotte is er voor nabestaanden iedere zittingsdag een beperkt aantal zitplaatsen beschikbaar in de zittingszaal D waar het proces daadwerkelijk plaatsvindt. Hoeveel en hoe die plaatsen worden verdeeld, is op dit moment nog niet bekend. Tijdens een schorsing van de zitting, zal er voor de nabestaanden een aparte ruimte zijn, waar zij zich terug kunnen trekken.

Daarnaast kunnen uiteraard nabestaanden die invulling willen geven aan hun spreekrecht en/of hun vordering benadeelde partij willen toelichten dat doen ten overstaan van de rechtbank in de zittingszaal. Op dit spreekrecht en de vordering van de benadeelde partijen kom ik later nog terug.

Gewone belangstellenden en de media kunnen op JCS de zitting ***bijwonen*** in de naastgelegen zalen resp. het perscentrum. Hier worden op schermen de ruwe beelden getoond van de verschillende camera's in de zaal. Dit is dus een uitgebreider beeld dan op de livestream.

Ook nabestaanden kunnen er desgewenst voor kiezen om tussen het gewone publiek op JCS de zitting bij te wonen. Hier zullen dan geen extra faciliteiten voor de nabestaanden zijn.

Iedereen die het proces gaat bijwonen op JCS zal onderworpen worden aan een veiligheidscheck. Dat betekent onder andere dat men door een scanstraat gaat en dat er controle op tassen plaatsvindt.

Tot zover het proces op hoofdlijnen en de manier waarop u dit kunt volgen. Nu gaan we over naar het volgende onderwerp:

<u>Wat zijn uw rechten als nabestaanden in dit gehele proces?</u>

Wie zijn nabestaanden volgens de wet?
Volgens de wet zijn de volgende personen nabestaanden:

- echtgenoot
- partner
- bloedverwant in de rechte lijn en in de zijlijn tot en met 4e graad (dus ook: neven, nichten, tantes, ooms) en
- personen die in hun levensonderhoud afhankelijk zijn van het slachtoffer.

Dat is dus best een ruime kring. In de wet staat, dat het niet van het OM gevraagd kan worden om iedereen op te sporen die formeel als nabestaanden zou kunnen worden aangemerkt. Daarom zijn er vaak één of meer contactpersonen die worden aangeschreven en die de informatie binnen de familie doorgeven. Zo gebeurt dat ook hier in het proces MH17.

Door wie kan bijstand worden verleend bij het uitoefenen van uw rechten?
Een advocaat, een wettelijke vertegenwoordiger of een persoon naar keuze kan u bijstand verlenen bijvoorbeeld wanneer u gebruik wilt maken van het spreekrecht of van uw recht om een vordering in te dienen. In de presentatie van Slachtofferhulp Nederland wordt daar uitgebreider bij stil gestaan. Op zitting kunt u zich ook laten vertegenwoordigen door iemand die u machtigt om daar te zijn. We noemen dat een gemachtigde.

Correcte bejegening en uw rechten
In de wet staat dat nabestaanden recht hebben op een correcte bejegening door het OM en door de rechtbank

Meer specifiek worden er 6 rechten genoemd en deze zal ik nu gaan behandelen:

1) **<u>Recht op informatie:</u>**
   Als ik dat toespits op het MH17 proces, dan gaat het om het in kennis stellen van u als nabestaande over onder andere:
   - Het inzenden van het proces verbaal tegen de verdachten
   - De aard van het aan de verdachten ten laste gelegde
   - De plaats, datum en het tijdstip van de zitting
   - De einduitspraak
   - Het instellen/uitblijven van hoger beroep

Dit spreekt voor zich en wij houden u in de loop van het proces op de hoogte van deze stappen, via de bekende mailbox.

2) **<u>Recht op kennisname/toevoegen en afschrift van stukken</u>**
   - U als nabestaande heeft recht op kennisname van de processtukken die voor u noodzakelijk zijn ter uitoefening van uw rechten. Bij inzage en verstrekken zal daarom allereerst een selectie plaatsvinden van stukken die relevant voor u zijn. Het procesdossier is immers omvangrijk en omvat ook veel stukken die niet noodzakelijk voor u zijn. In onderling overleg en afhankelijk van individuele specifieke factoren kan die standaardselectie in een later stadium nog worden aangevuld.

- U kunt ook stukken laten toevoegen die u relevant acht voor de beoordeling van de zaak tegen de verdachten of uw vordering op de verdachten

In welke taal?
Als stukken worden verstrekt of ter inzage worden gegeven dan moet dat volgens de wet in een voor de nabestaande begrijpelijke taal. Tot op heden hebben wij met de nabestaanden gecommuniceerd in het Nederlands en het Engels en dat lijkt te voldoen.

Moeten processtukken altijd worden verstrekt?
In de wet staat dat het Openbaar Ministerie niet altijd de stukken aan een nabestaande of slachtoffer hoeft te geven of hoeft te laten inzien. Redenen waarop het Openbaar Ministerie kan weigeren om stukken te geven dan wel te laten inzien zijn:

- Stukken waarom u vraagt zijn formeel geen processtuk. Voorbeeld hiervan is een verklaring van een getuige, die niets relevants heeft verklaard.
- Door het verstrekken van stukken kan er ernstige overlast voor getuigen komen. Als de naam van een getuige bijvoorbeeld al vroeg naar buiten komt, dan kan deze gevaar lopen.
- Het algemene belang van de opsporing en vervolging van strafbare feiten verzet zich tegen het verstrekken van stukken. Het is voor de kwaliteit van het onderzoek enorm belangrijk dat sommige feiten, bewijsmiddelen en verklaringen pas op de zitting naar voren komen en absoluut niet eerder. Anders zouden er voor de feitelijke behandeling bijvoorbeeld al getuigen beïnvloed kunnen worden of discussies in de media kunnen worden gevoerd over de bewijskracht, terwijl dat debat op zitting, onder regie van de rechtbank gevoerd moet worden.

Hoe gaan wij als Openbaar Ministerie om, met uw recht op inzage/verstrekking in het MH17 proces?
Het OM zal pas op verzoek stukken verstrekken zodra het opsporings- of vervolgingsbelang dit toelaat. Juist in deze zaak waar u met zovelen bent, willen we voorkomen dat er vóór de inhoudelijke behandeling al informatie naar buiten gaat die het proces kan beïnvloeden. Zoals dus het risico van beïnvloeding van getuigen. Ook willen we voorkomen dat delen van het proces al in de media worden gevoerd voordat ze de rechtszaal bereiken. U kent het begrip ‘trial by media’ misschien: gekleurde weergaven van de feiten kunnen de publieke opinie beïnvloeden. Hierdoor komt de eerlijke procesgang in het gedrang en dat kan een goed verloop van het proces negatief beïnvloeden.

Om het proces zo nauwkeurig mogelijk te voeren is het dus belangrijk dat bepaalde stukken pas op de zitting voor het eerst naar voren komen en worden behandeld. De kans van slagen van het proces wordt hiermee vergroot.

Wat alle nabestaanden op een bepaald moment in ieder geval kunnen ontvangen is het zogenaamde ‘relaas van het onderzoek’. Dit is een samenvatting van de belangrijkste bevindingen van het hele onderzoek. Dit belangrijke proces-verbaal (een document) krijgt u na behandeling van de feiten op zitting en uiterlijk 4 weken voordat het spreekrecht, de schriftelijke slachtofferverklaringen en de vorderingen benadeelde partij aan de orde komen. U kunt bij ons in een later stadium aangeven of u dit document wenst te ontvangen. Het relaas zal ook in het Engels beschikbaar zijn. Zodra het opsporings- of vervolgingsbelang niet meer in het gedrang is, bijvoorbeeld omdat het onderwerp al voldoende behandeld is op zitting, dan kunnen bepaalde stukken op verzoek en onderbouwd aan u verstrekt worden.
Mocht u als nabestaande daarnaast in de weken voorafgaand aan de uitoefening van uw rechten, nog meer stukken willen hebben, dan kunt u dit onderbouwd bij het OM aanvragen. De stukken

zouden voor u nodig kunnen zijn voor de onderbouwing van een eventuele vordering, maar ook ten behoeve van de uitoefening van uw spreekrecht en de slachtofferverklaring.

De manier waarop verstrekt of inzage gegeven gaat worden, zal nog nader worden bekeken.

3) Recht op een slachtoffergesprek met de officier van justitie

In het gesprek met een officier van justitie kunt u als nabestaande vertellen wat er allemaal met u gebeurd is, sinds juli 2014. Dit is hét moment, waarop u persoonlijk tegen een officier kunt vertellan wat er in uw leven is veranderd als gevolg van de ramp met de MH17. Wat is de impact op uw leven geweest? Wat zijn bijzondere gedachten en herinneringen die u koestert aan uw dierbaren? Wat vindt u belangrijk dat op de zitting genoemd wordt?
Daarnaast zal de officier ook bij u informeren van welke rechten u de komende periode nog gebruik wilt maken.

Deze gesprekken vinden plaats in de periode van oktober/november 2019 en in principe is er voldoende ruimte voor alle nabestaanden om deze gesprekken aan te vragen. De gesprekken worden gevoerd door ervaren officieren van justitie en slachtoffercoördinatoren. Deze medewerkers van het OM zijn in principe niet direct betrokken bij het onderzoek MH17. Zij zijn echter wel op hoofdlijnen bijgepraat over het onderzoek en de positie van u als nabestaande en maken een verslag van het gesprek dat zij met u voeren voor de zittingsofficieren. Deze zittingsofficieren zullen kennis nemen van deze verslagen en dit gebruiken bij de voorbereiding van de behandeling van de zaak op zitting.

De slachtoffergesprekken zullen voor u als nabestaanden mogelijk zware gesprekken zijn. Ook op de medewerkers van het OM zal het nodige impact hebben. We vinden het daarom belangrijk dat de gesprekken goed verlopen en dat er aandacht is voor hetgeen door u gezegd wordt. Daarom kunnen er maximaal 6 personen tegelijk aan een gesprek deelnemen, om zo iedereen de juiste aandacht te kunnen geven en het gesprek in goede banen te leiden. Het gesprek zal ook maximaal een uur duren, zodat iedereen zijn concentratie kan vasthouden.

Buitenlandse nabestaanden die in oktober/november niet naar Nederland kunnen komen, hebben de mogelijkheid om zo'n gesprek te voeren wanneer zij de zitting in Nederland gaan bijwonen. Mochten zij niet naar Nederland komen dan kan het gesprek plaatsvinden via een skype-verbinding. Hierover zullen dan individuele afspraken worden gemaakt. De organisatie van de slachtoffergesprekken is in volle gang en u ontvangt daar op 29 september meer informatie over.

Zoals u ziet is het gesprek met de officier van justitie een goede gelegenheid om meer over uzelf of uw omgekomen dierbare te vertellen. Mocht u geen gebruik willen maken van de mogelijkheid om dit gesprek te voeren, dan zullen wij u via de mail nog benaderen over uw keuze om van bepaalde andere rechten gebruik te maken. Eén van deze rechten is bijvoorbeeld ook het recht op het indienen van een schriftelijke slachtofferverklaring.

4) Recht op het indienen van een schriftelijke slachtofferverklaring

Iedere nabestaande mag een schriftelijke slachtofferverklaring opstellen. Dit is een goede mogelijkheid voor u als nabestaande, om uw gedachten en uw verdriet onder de aandacht van het OM en de rechtbank (en eventueel de verdachten en advocaat) te brengen. Ook kunt u iets zeggen over een straf die u passend zou vinden.

In het MH17 proces zullen wij als Openbaar Ministerie op zitting aandacht besteden aan de schriftelijke slachtofferverklaringen. Ook de rechtbank zal dit uiteraard doen en benoemen welke

nabestaanden een slachtofferverklaring hebben ingeleverd. Hoe er verder precies aandacht aan de slachtofferverklaringen gaat worden gegeven is nog niet bekend. Dit kan namelijk op verschillende manieren, bijvoorbeeld doordat die tijdens de zitting wordt voorgelezen door de nabestaanden of iemand anders of doordat het ter kennisneming in het dossier wordt gevoegd. Hoe dit precies gaat gebeuren is nog niet bekend. Daar zal de rechtbank na 9 maart 2020 een besluit over nemen.

Wanneer u een schriftelijke slachtofferverklaring heeft ingediend, dan zal dat stuk onderdeel blijven uitmaken van het procesdossier.

Wij zullen duidelijk bij u aangeven wanneer en op welke manier u die verklaringen kunt inleveren. Slachtofferhulp Nederland zal hierbij assisteren.

5) Toepassen van het spreekrecht

In het algemeen kunt u volgens de wet als nabestaande op zitting een verklaring afleggen. U kunt in deze verklaring aangeven wat er allemaal in uw leven is veranderd, als gevolg van het neerhalen van vlucht MH17. Het staat u ook hier vrij om iets te zeggen over bijvoorbeeld de straf die u passend zou vinden. Sommigen kiezen ervoor om hun schriftelijke slachtofferverklaring voor te lezen.

Volgens de wet mag de echtgenoot/levenspartner altijd spreken. Daarnaast kunnen er maximaal nog 3 nabestaanden per overledene spreken. Dus in totaal volgens de wet maximaal 4 nabestaanden per slachtoffer. Mochten er meer nabestaanden willen spreken, dan maakt de rechtbank de keuze wie er spreken mag.

Een vertegenwoordiger (een advocaat of gemachtigde) kan ook namens u een verklaring afleggen. Dit zou kunnen, omdat u het bijvoorbeeld zelf niet wil doen of durft.

De rechtbank is niet verplicht om de inhoud van wat u gezegd heeft op te schrijven. Alleen het feit dát u gesproken heeft moet in het verslag van de zitting staan.

Toepassing van het spreekrecht in het proces MH17

Zoals al eerder gezegd is dit proces een uniek proces: het dossier is niet alleen erg ingewikkeld en ingrijpend, maar er zijn ook erg veel nabestaanden, in zowel binnen- als buitenland.
We streven daarom naar een toepassing van het spreekrecht in deze zaak, waarin:

1) De slachtoffers van MH17 en de verklaringen die over hen worden afgelegd tot hun recht komen.
2) Het werkbaar is voor alle procespartijen en de nabestaanden. Er zal een balans moeten worden gevonden tussen het uitoefenen van de rechten en de voortgang van het proces.

De rechtbank zal hier uiteindelijk de beslissingen in nemen, waarbij het Openbaar Ministerie natuurlijk een sterk adviserende rol heeft.

Tijdens de individuele slachtoffergesprekken zullen we ook aan u vragen of u van plan bent om gebruik te maken van het spreekrecht. Dit is voor het OM een eerste indicatie. Daarnaast heeft de Stichting ook nog een enquête uitgestuurd. Op basis daarvan kunnen we een betere inschatting maken en tot een beter advies voor de rechtbank komen. Uiteraard zal er in een later stadium ook nog gelegenheid zijn om dit aan te geven bij het OM.

De manier van uitoefenen van het spreekrecht.
Op dit moment zien we drie varianten voor ons, in de uitoefening van het spreekrecht:

1) U doet het persoonlijk, eventueel met ondersteuning van een naaste, of laat zich vertegenwoordigen voor de rechtbank in de rechtszaal. U bent dan in direct contact met de rechtbank en officier van justitie en eventueel verdachten en/of advocaat. Maar ook met andere aanwezigen zoals journalisten.
2) U doet dat via een live-verbinding met de rechtbank vanuit een locatie in Nederland of het buitenland. U zit dan in een rustige ruimte, zonder dat u direct geconfronteerd wordt met het publiek en media. U bent wel zichtbaar voor hen. U kunt zich ook hier laten ondersteunen door uw naasten.
3) U heeft van te voren een boodschap opgenomen en die video wordt afgespeeld in de rechtbank. U kunt dit filmpje zelf (laten) opnemen wanneer u wilt. Hier krijgt u nog meer informatie over.

Bij al deze manieren is het natuurlijk ook mogelijk om de verklaringen te bundelen, waardoor één iemand, namens meerderen het spreekrecht uitoefent.

Mogelijk heeft u zelf nog een goede variant om uitvoering te geven aan het spreekrecht. Wij gaan daarover graag in gesprek met u!

Belangrijk is hier wel te melden, dat uiteindelijk de rechtbank, na het horen van de visie van het Openbaar Ministerie, beslist over de manier waarop het spreekrecht wordt toegepast.

6) Recht op schadevergoeding

Welke kosten kunnen nabestaanden claimen op grond van de wet?
Uit de wet blijkt, dat nabestaanden de volgende schade kunnen claimen:

- gederfd levensonderhoud (verlies van geldelijke ondersteuning door partner) en
- kosten van de lijkbezorging (begrafenis of crematie)

voor zover nog niet vergoed door derden (dat zijn anderen dan de verdachten, bijv. Malaysia Airlines)
Dat betekent dat wanneer u bijvoorbeeld reeds van Malaysia Airlines een vergoeding heeft gehad, dat dat bedrag moet worden afgetrokken van de schadevergoeding waarop u meent nog recht te hebben. Als u een vordering indient dan zult u hierover wel inzicht moeten verschaffen.

Welke kosten nog meer op basis van de rechtspraak?
Uit uitspraken van rechters, de jurisprudentie, blijkt dat in bepaalde strafzaken onder bepaalde omstandigheden ook zogenaamde **shockschade** kan worden geclaimd: hiervan is sprake, wanneer bij iemand “door het waarnemen van het strafbare feit of door de directe confrontatie met de ernstige gevolgen ervan”, een hevige emotionele schok is teweeggebracht, waaruit geestelijk letsel voortvloeit. Dit geestelijk letsel kan meestal pas door een rechtbank worden vastgesteld, op basis van een rapport van een deskundige (bijvoorbeeld een psychiater).
Voor toewijzing van shockschade gelden strenge eisen. Of dit voor u mogelijk van toepassing is, kunt u het beste met een advocaat bespreken.

Onevenredige belasting van het strafproces.
De vordering benadeelde partij is eigenlijk een beetje een vreemde eend in de bijt. Het is namelijk een stukje civiel recht in het strafproces. Dat maakt het soms best ingewikkeld.
De rechtbank moet ook beslissen of de vorderingen geen “onevenredige belasting van het strafproces vormen”. De wetgever heeft hiermee willen aangeven dat het strafproces tegen de verdachten centraal staat en dat het niet zo moet zijn, dat de behandeling van de schadevergoedingen te lang duurt ten opzicht van het strafproces. Als Openbaar Ministerie zullen

wij de rechtbank op dit punt ook adviseren. Wat ons advies zal zijn op dit punt, dat is nog onbekend. Dat hangt onder andere af van welk recht van toepassing is, hoeveel vorderingen er worden ingediend en de aard van de vordering.
Wat de rechtbank hierover zal gaan beslissen, valt op dit moment niet in te schatten.

Het punt van de schadevergoeding is voor ieder van u als nabestaande anders. Voor ieder van u zal een andere situatie gelden en zal er een andere behoefte zijn. Voor advies kunt u het beste een advocaat raadplegen of Slachtofferhulp Nederland.

Tot slot:
Tot zover de presentatie over het proces en uw rechten als nabestaanden. Ik kan me voorstellen dat het veel informatie is en dat u alles nog eens rustig wilt nalezen en op u in wilt laten werken. Zoals gezegd krijgt u vanavond alle stukken in de mailbox en er zal ook een filmpje aan u worden gestuurd. Ik kan me ook voorstellen dat u vragen heeft naar aanleiding van de presentatie. Na de lunch is daar uitgebreid de gelegenheid voor. Nadien kunt u ook altijd uw vraag via de bekende mailbox indienen.

Ik dank u voor uw aandacht.

Alwin Dam
(slachtofferofficier MH 17)